

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДОПОВНЮВАНОСТІ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНИ ТА ЄС

ЯСКОВЕЦЬ Юлія Володимирівна - аспірантка Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 339.924

В статті розглядаються теоретико-методологічний зміст категорії взаємодоповнюваності в міжнародних економічних відносинах. Визначається поняття взаємодоповнення інфраструктурних галузей України та ЄС. Аналізується сучасний стан та перспективи розвитку інфраструктурного взаємодоповнення між сторонами.

Ключові слова: взаємодоповнюваність, комплексність, інфраструктурні галузі.

Актуальність дослідження

Вагомим значенням набуває вивчення проблеми розвитку взаємодоповнюваності інфраструктурних галузей партнерів на міждержавному, регіональному рівнях, у межах окремих інтеграційних угруповань. У цьому зв'язку необхідно розкрити зміст, економічну природу процесу взаємодоповнюваності національних господарств і, зокрема, інфраструктурних галузей країн світу в умовах інтенсифікації міжнародної економічної інтеграції та формування глобальних виробничих зв'язків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У вітчизняній та зарубіжній літературі досліджуються проблеми формування та розвитку інфраструктури національних господарств. Зокрема, цій проблемі присвячені праці таких вчених, як: Рибчук А.В., Румянцев А.П., Філіпенко А.С., Шнирков О.І., Негода А.В., Кова-

ренко Ю.О., Р. Нурксе, П. Розенштейн-Родан, А. Хіршман, А. Янгсон, Х. Зінгер, І. Маєргоз, К. Мюлер-Бюлов, П. Самюельсон, А. Пізенті, П. Розенштейн-Родан, Г.А. Волощук, В. Жаміна, А.М. Ігнат'єв, А.В. Сидорович, А.Б. Титов, С.І. Тюльпанів, І.Ф. Чернявський. В їх роботах розкривається зміст та особливості виробничої, соціальної, інституціональної, економічної та ін. інфраструктури. Але в умовах сучасних закономірностей розвитку світового господарства виникає необхідність розгляду інфраструктури не лише в межах національного господарства, а особливості її переплетення та зв'язку з глобальною виробничою інфраструктурою. Зокрема, є доцільним дослідження формування взаємодоповнюваності української інфраструктури з країнами-сусідами.

Мета статті

Визначити економічний зміст поняття інфраструктурної взаємодоповнюваності, проаналізувати стан інфраструктурної взаємодоповнюваності України з ЄС, а також дослідити форми взаємодоповнення енергетичних та транспортних галузей України та Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу

Взаємодоповнюваність – складне та багатогранне явище, яке охоплює різні сфери суспільного життя та притаманне всім періодам цивілізаційного розвитку людства. Торкаючись економічної природи та

змісту взаємодоповнюваності, треба відмітити, що її сутнісні риси зароджуються ще в первіснообщинному ладі. Саме тоді започатковуються перші форми суспільного поділу праці як у сім'ї, так і у общині, роді чи племені, що дозволяло взаємодоповнювати результати різних видів людської діяльності і в такий спосіб забезпечувати існування та поступовий розвиток різних форм об'єднань первісних людей. Тому виникнення взаємодоповнюваності об'єктивно зумовлено її доцільністю як важливої, сутнісної форми існування людського суспільства. [4]

Виходячи з положень історико-логічного методу дослідження взаємодоповнюваності, варто відзначити, що економічна взаємовигода партнерів при її використанні є основною рушійною силою розвитку цього процесу. У даному зв'язку як приклад розвитку взаємодоповнюваності у стародавньому світі виступає генезис торговельних відносин між державами. Дискретність таких торговельних зв'язків, яка мала місце, звичайно, не дає підставу про ствердження про повну стабільну взаємодоповнюваність економічного розвитку партнерів. Але за умови налагодження тривалих постійних торговельних стосунків, що передбачали взаємний інтерес сторін до чітко визначеного асортименту товарів, з'являється можливість до стабілізації їх взаємодоповнюваності.

У період формування світового господарства та розвитку сталих міжнародних економічних відносин можна констатувати яскравий прояв антагоністичної природи взаємодоповнюваності країн світу. Йдеться, перш за все, про формування колоніальних систем, метою яких, на наш погляд, була примусова взаємодоповнюваність колоній до метрополій на користь останніх.

У наш час економічну природу та сутність взаємодоповнюваності країн світового співтовариства можна розглядати, принаймні, у таких аспектах. По-перше, у міжнародній господарській практиці взаємодоповнюваність виступає органічною складовою та кінцевим результатом дії міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації господарського життя. Передусім йдеться про

міжнародну спеціалізацію та кооперування виробництва, як основні форми прояву першого та міжнародні торговельні відносини, як головний прояв другої. По-друге, міжнародна господарська взаємодоповнюваність є, безумовно, важливою передумовою виникнення сучасних якісно нових форм розвитку міжнародних економічних відносин, таких як міжнародна економічна інтеграція, регіоналізація, транснаціоналізація, глобалізація. При цьому внаслідок інтенсивного переплетення, зближення, адаптації національних господарських комплексів, взаємодоповнюваність останніх набуває нові багатогранні форми та є результатом функціонування цих процесів [2].

По-третє, серед сучасних напрямів розвитку взаємодоповнюваності суб'єктів світового господарства треба виокремити такі її види, як: міждержавна, галузева, прикордонна, регіональна, інтеграційна, глобальна. При цьому конкретні методи безпосередньої реалізації взаємодоповнюваності сторін, безперечно, пов'язані з міжнародною діяльністю відповідних зацікавлених фірм, підприємств, представників міжнародного бізнесу.

По-четверте, взаємодоповнюваність суб'єктів світового господарства доцільно розглядати і в площині термінів її дії. Тому при проведенні конкретного дослідження певного виду даного процесу варто виділяти його поточну, тактичну та стратегічну спрямованість, що сьогодні набуває особливої ваги.

По-п'яте, в умовах глобалізації та поширення інтеграційних процесів важливо звернути увагу на таку сутнісну рису взаємодоповнюваності, як комплементарність. Зміст комплементарності у широкому розумінні слова може розглядатися як доповнення окремих елементів до основної частини явища, надаючи останньому цілісності. Екстраполюючи цю рису на економічну взаємодоповнюваність, важливо дотримуватись виваженого підходу сторін до співпраці, наприклад, на галузевому рівні, з метою недопущення перетворення одного з них у придаток іншого, чи інтеграційного об'єднання [3].

Наведені сутнісні риси прояву та складові економічної природи міжнародної господарської взаємодоповнюваності у повному обсязі притаманні й розвитку цього процесу між інфраструктурними галузями країн світу і, зокрема, України та ЄС. Поряд з цим, проведення конкретного дослідження становлення, функціонування та обґрунтування перспектив розвитку взаємодоповнюваності інфраструктурних галузей у світовому господарстві, на наш погляд, має спиратись на концептуальні основи аналізу цього явища. До найбільш суттєвих з них ми пропонуємо віднести наступні. Це, по-перше, система якісних і кількісних параметрів, що характеризують рівень сучасного розвитку національного інфраструктурного комплексу. По-друге, обґрунтування основних особливостей використання потужностей інфраструктурних галузей України на національному та міжнародному рівнях. По-третє, систематизація показників та результатів інтеграційної взаємодії інфраструктурних потенціалів країн-членів ЄС. По-четверте, обґрунтування передумов взаємовигідного господарського зближення, переплетення інфраструктурних сфер України та ЄС. По-п'яте, визначення специфіки та рівня реалізації сучасного механізму інфраструктурної співпраці України з ЄС. По-шосте, орієнтація вітчизняного інфраструктурного комплексу на досягнення інноваційних стандартів розвитку споріднених галузей ЄС, підвищення економічного ефекту від їх взаємодії. По-сьоме, врахування чинників багатовекторного співробітництва України у міжнародному інфраструктурному просторі, впливу глобалізаційних процесів на реалізацію довгострокової євроінтеграційної стратегії нашої держави у базових галузях економіки. В цілому зазначене вище дає підставу для загального визначення економічного змісту взаємодоповнюваності інфраструктурних галузей у світовому господарстві. Він означає процес органічного та гармонійного поєднання, переплетення, адаптації базових галузей економіки держав-партнерів з метою оптимізації їх функціонування на взаємовигідній основі [4].

Звісно, ціллю розвитку інфраструктурної галузі України і, зокрема, взаємодоповнюваності з ЄС є збільшення доходів, досягнення високого зростання національної економіки, а також соціально-економічних показників країни. Також не останню роль відіграє стимулювання виробництва, торгівлі та розвитку міжнародних економічних відносин. Тому логічно стверджувати, про доцільність налагодження стабільного та рівномірного розвитку інфраструктурної взаємодоповнюваності між сторонами. Необхідним є вирівнювання інтеграційних інфраструктурних процесів між Україною та ЄС задля досягнення адекватного розвитку взаємодоповнення обслуговуючих галузей з метою зміцнення економік сторін та стабілізації економічних відносин між ними. Тому першим кроком має бути аналіз наявної взаємодоповнюваності у кожному елементі інфраструктури України та ЄС.

Таблиця 1 демонструє різноманітні форми та приклади взаємодоповнення інфраструктурних галузей України з ЄС. Згідно з таблицею, основними формами взаємодоповнюваності транспортної та енергетичної галузей є:

- спільні підприємства;
- транзит;
- інтеграція матеріально-технічного забезпечення;
- інтеграція ринків;
- гармонізація законодавства;
- експорт та імпорт енергоносіїв;
- уніфікація технічних стандартів.

Кожна з інфраструктурних галузей та підгалузей передбачає різний ступінь взаємодоповнюваності. Одні сфери досягають інтеграційних форм, зокрема єдиний повітряний простір, а інші перебувають у стані поверхового співробітництва. Цей аспект пояснюється передусім трансформацією класичних форм економічної інтеграції. Сучасні інтеграційні концепції передбачають розвиток співробітництва лише у тих сферах, де існують об'єктивні передумови та певна зацікавленість сторін. Таким чином, дозволяється оминати інші сфери, які цієї інтеграції не потребують. Тому варто зазначити, що інфраструктурна взаємодія

України з ЄС може розвиватися не синхронно та не симетрично. Одні інфраструктурні галузі України можна назвати відносно самодостатніми, а інші використовують свій потенціал лише за умов взаємодоповнюваності з економіками країн-сусідів [6].

Доцільно проаналізувати, які сфери української інфраструктури перебувають у глибокій взаємодоповнюючій взаємодії з країнами ЄС, а які функціонують відносно незалежно від сусідніх партнерів. Згідно з таблицею 1, об'єкти матеріально-технічного забезпечення сторін передбачають інтеграцію з метою фізичного з'єднання та трансформацію у єдині транснаціональні мережі. Численні міжнародні транспортні коридори, що проходять через Україну, а також її участь у програмі TEN-T, є доказом тісної інтеграції транспортної інфраструктури¹ нашої держави з ЄС. З іншої сторони, вагомим значенням набуває енергетична інфраструктура² у відносинах України з ЄС у результаті особливостей торгівлі енергоносіями на Євразійському континенті. Опираючись на той факт, що Україна є основним транзитором газу в Європейський Союз, розвиток взаємодоповнюваності трубопровідного транспорту набуває особливого значення. У даному випадку йдеться про дві основні форми взаємодоповнюваності: розвиток фізичних мереж з метою налагодження реверсних поставок газу та трансформацію відносин власності на ГТС України, шляхом створення трьохстороннього газотранспортного консорціуму, з метою залучення інвестицій для її модернізації. Хоча питання доцільності створення такого консорціуму залишається відкритим, оскільки торкається стратегічного об'єкту нашої держави.

Найвищого ступеня інфраструктурної взаємодоповнюваності України з ЄС, на нашу думку, досяг ринок авіаційних перевезень. У даній інфраструктурній сфері відбулась інтеграція ринків, що передбачає створення "Єдиного неба" для нашої країни та ЄС. Такий крок було досягнуто за-

вдяки сприятливим передумовам, зокрема лібералізованому ринку повітряного транспорту України. Перевагами підписання угоди про спільний повітряний простір, на нашу думку, є: зростання конкуренції, зменшення цін, забезпечення міжнародних стандартів та підвищення безпеки на авіаційні послуги.

Динамічного розвитку останнім часом набувають процеси взаємодоповнення ринків електроенергії та газу України з відповідними ринками ЄС. Відбувається процес гармонізації законодавства у даній сфері з метою лібералізації енергетичних ринків України. В Україні було прийнято декілька відповідних нормативно-правових актів³, згідно з вимогами Енергетичного співтовариства. Залучення інвестицій в енергетичну сферу, забезпечення рівноправного доступу до енергетичної інфраструктури, ліквідація перехресного субсидування, нарощування експорту електроенергії та модернізація галузі в цілому можливі лише у випадку ліквідації державної монополії.

Варто зазначити про співробітництво у галузях видобутку енергоносіїв. У даному випадку формою взаємодії виступає створення спільних підприємств у сфері розвідки родовищ та видобутку нафти та газу. Перевагою такого взаємодоповнення для країн ЄС є розширення виробництва за кордон та отримання додаткових прибутків, а для України – залучення інвестицій в інфраструктурну галузь. До прикладів такого роду спільних підприємств доцільно віднести: "Shell Exploration and Production Ukraine Investment B.V. та "Надра Юзівська" і «Ексон Мобіл Експлорейшн енд продакшн оф Юкрейн», «Шелл експлорейшн енд продакшн» та «OMV Petrom SA».

Висновки

Взаємодоповнюваність – складне та багатогранне явище, яке охоплює різні сфери суспільного життя та притаманне всім періодам цивілізаційного розвитку людства. Це явище у міжнародних еконо-

¹ Транспортна інфраструктура – матеріально-технічне забезпечення транспортної галузі.

² Енергетична інфраструктура - матеріально-технічне забезпечення енергетичної галузі.

³ Закон України "Про засади функціонування ринку природного газу" та Закон України "Про засади функціонування ринку електроенергії"

мічних відносинах може розглядатись у декількох аспектах, по-перше, як передумова таких об'єктивних процесів розвитку світового господарства, як глобалізація, інтернаціоналізація та інтеграція; по-друге, як процес інтеграції; по-третє, як наслідок інтеграційних процесів.

Економічний змістом взаємодоповнюваності інфраструктурних галузей у світовому господарстві є процес органічного та

гармонійного поєднання, переплетення, адаптації базових галузей економіки держав-партнерів з метою оптимізації їх функціонування на взаємовигідній основі.

Поглиблення інфраструктурної взаємодоповнюваності України з ЄС є об'єктивною закономірністю розвитку енергетичної та транспортної галузей обох сторін, що обумовлено глобалізацією та інтернаціоналізацією сучасного світового

Таблиця 1

Взаємодоповнюваність інфраструктурних галузей України з ЄС. [1;5]

Галузь	Підгалузі	Форми взаємодоповнюваності	Приклади взаємодоповнюваності	Завдання взаємодоповнення
Енергетика				
Нафтогазова галузь	Видобуток	Спільні підприємства	1. "Shell Exploration and Production Ukraine Investment B.V. + "НадраЮзівська" 2. «ЕксонМобілЕксплорейшнєндпродакшн оф Юкрейн», «Шелл експлорейшнєндпродакшн», «OMVPetromSA»	1. Залучення інвестицій 2. Збільшення видобутку 3. Розвідка родовищ
	Переробка			
	Транспортування та транзит	Спільні підприємства та Транзит енергоносіїв через Україну	Газотранспортний консорціум*	1. Модернізація ГТС 2. Безпека постачання енергоносіїв
	Зберігання	Інтеграція матеріально-технічного забезпечення	Газовий хаб*	1. Енергетична безпека 2. Використання потенціалу газосховищ України
	Продаж	Інтеграція матеріально-технічного забезпечення	Реверс з Словаччини, Угорщини, Польщі	1. Диверсифікація постачання енергоресурсів
	Ринок	Гармонізація законодавства	Прийняття відповідних нормативно-правових актів	1. Лібералізація ринків 2. Інтеграція ринків
Електроенергетика	Виробництво			
	Передача	Інтеграція матеріально-технічного забезпечення	Синхронізація з ENTSO-E наБурштинськомуострові	1. Нарощування експорту електроенергії до ЄС
	Збут	Експорт електроенергії до країн ЄС	Експорт електроенергії до Угорщини, Румунії, Словаччини, Польщі, Молдови, Білорусі.	1. Збільшення доходів 2. Розвиток зовнішньої торгівлі
	Ринок	Гармонізація законодавства	Прийняття відповідних нормативно-правових актів	1. Лібералізація ринків 2. Інтеграція ринків

Галузь	Підгалузі	Форми взаємодоповнюваності	Приклади взаємодоповнюваності	Завдання взаємодоповнення
Транспорт				
Авіаційний	Ринок	Гармонізація законодавства	Єдиний ринок	1. Лібералізація 2. Інтеграція
	Матеріально-технічне забезпечення	Уніфікація технічних стандартів	Будівництво та реконструкція міжнародних аеропортів TRACECA МКТ TEN-T	1. Безпека 2. Відповідність міжнародним нормам
Залізничний	Ринок	Гармонізація законодавства		1. Ліквідація природних монополій 2. Лібералізація галузі
	Матеріально-технічне забезпечення	Уніфікація технічних стандартів та Інтеграція	TRACECA МКТ TEN-T	1. Безпека 2. Відповідність міжнародним нормам 3. Підвищення вантажообороту
Автомобільний	Ринок			
	Матеріально-технічне забезпечення	Уніфікація технічних стандартів та Інтеграція	TRACECA МКТ TEN-T	1. Безпека 2. Відповідність міжнародним нормам 3. Підвищення вантажообороту
Морський	Ринок	Гармонізація законодавства		1. Ліквідація бар'єрів 2. Лібералізація вантажопотоків
	Матеріально-технічне забезпечення	Уніфікація технічних стандартів	TRACECA МКТ TEN-T	1. Безпека 2. Відповідність міжнародним нормам 3. Підвищення вантажообороту
Внутрішній водний	Ринок	Гармонізація законодавства		1. Ліквідація бар'єрів 2. Лібералізація вантажопотоків
	Матеріально-технічне забезпечення	Уніфікація технічних стандартів	TRACECA МКТ TEN-T	1. Безпека 2. Відповідність міжнародним нормам 3. Підвищення вантажообороту
Трубопровідний	Матеріально-технічне забезпечення	Інтеграція	ГТК*	3. Модернізація ГТС Безпека постачання енергоносіїв

* Майбутні проекти

господарства.

Сучасний стан взаємодоповнюваності інфраструктурних галузей України з Європейським Союзом характеризується різним ступенем інтеграції у різних галузях транспортного та енергетичного комплексів сторін. Отже, інтенсивність взаємодоповнення є нерівномірною, і доцільно стверджувати,

що вона розвивається відповідно до об'єктивних умов ринку та світового господарства в цілому. Сучасні форми економічної інтеграції передбачають можливість співробітництва лише у напрямках, що є цікавими для сторін. Таким чином, одні інфраструктурні сфери потребують інтенсивної взаємодоповнюваності, а інші її не потребують і характеризуються самодостатністю.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються теоретико-методологічний зміст категорії взаємодоповнюваність у міжнародних економічних відносинах. Визначається поняття взаємодоповнення інфраструктурних галузей України та ЄС. Аналізується сучасний стан та перспективи розвитку інфраструктурного взаємодоповнення між сторонами.

SUMMARY

The research paper deals with theoretical and methodological meaning of "complementarity" category in international economic relations. The concept of complementarity of infrastructure industries of Ukraine and EU is defined. The current status and development prospects of infrastructural complementarity between the parties is analyzed.

Літератури

1. Антощишина Н. І. Інтеграційні процеси транспортної системи України в ЄС. /Антощишина Н. І.// Електронна науково-фахова видання «Ефективна економіка». Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2423>
2. Липов В.В. Институциональная комплементарность в формировании и развитии национальных социально-экономических систем стран мира / В. Липов // Тетра Еconomicus. Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2009. – Т. 7. – № 4. – С. 51–67. – Режим доступа: <http://www.ecsocman.edu.ru/ejjur/msg/335524.html>.
3. Липов В.В. Институциональная комплементарность как фактор формирования социаль-экономических систем. / Липов В.В. // Журнал институциональных исследований. – 2012. – Т. 4. - № 1. – С. 25 – 42.
4. Липов В.В. Методологические основы исследования комплементарного взаимодействия рынка и государства. / Липов В.В. // Журнал «Теоретическая экономика» -2011. – №4. – С. 75-80
5. Правове регулювання транспортних коридорів в Європейському Союзі та Україні// Державний департамент з адаптації законодавства, Міністерство юстиції України, 2007 р
6. Шнирков О. Економічні наслідки укладання угоди про асоціацію України з ЄС з урахуванням можливої реакції Росії / Шнирков О. // Національна безпека і оборона. – 2013. - №4-5. – С.90-93
7. Amable, V. Institutional complementarity and diversity of social systems of innovation and production / V. Amable // Review of International Political Economy. – 2000. – V. 7, Issue 4. – Pp. 645–687.
8. Hopner M. What connects industrial relations and corporate governance? Explaining institutional complementarity / M. Hopner // Socio-Economic Review. – 2005. – No 3 (2). – Pp. 331–358.